

„A Természet“ előfizetési ára

egy évre 6 korona;

díszes bekötési tábla hozzá 2 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkeszti és kiadja:

DR. LENDL ADOLF.

Budapest,

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

A fenyves-madár.

Ilyen néven nemcsak a voltaképeni fenyves-madár, a *Turdus pilaris* L. kerül a kereskedelembé, hanem úgyszólván az összes rigófajok; fenyves-madár néven árulják tótjaink az örvös-, fekete-, lép-, szőlő- és énekes rigót (*Turdus torquatus*, *T. merula*, *T. viscivorus*, *T. iliacus*, *T. musicus*), átlag mégis legtöbb köztük a fenyves-madár, a *Turdus pilaris*.

Nálunk telente megjelenik, több százra menő csapatokban s ilyenkor a felvidéki tótok lószőrhuokkal és madárléppel fogdossák halomra őket. A fogott menyiséget azután elszállítják a fővárosba, ahol azután hangos szóval árulják a „krónavetter“-eket. A főváros inyencz közönsége gyorsan szétkapkodja tótunk szállítmányát, mert bizony a fenyves-madár pecsenyéje a legízletesebb pecsenyék egyike. Rendesen négyesével szokták árulni, egy-egy csomagot 28—60 krnyi árban. Egy télen átlag 40—60 ezer darab kerül piacra.

A fenyves-madár Európa északi és északkeleti részén otthonos, de előfordul a Kárpátokban és Alpokban is, azonban itt mindig csak magasabb fekvésű hegyi erdőségekben találjuk. Előfordul Észak-Azsiában is, de ritkán. Valódi hazája Svédország, Norvégia és Oroszország északi fekvésű részei. Hazájában nagy,

olykor ezer darabra menő csapatokban él; sá-sá-sák, kszij-kvij-kvij hangokból álló énekével barátságossá teszi az erdőt, benépesíti a kerteket s majd minden ház közelében találunk kisebb csapatokat. A téli hidegek beköszöntével nagyobb csapatokká verődnek s megkezdődik a vándorlás délfelé. Ezek meg ezek vándorolnak hozzánk s itt töltik az egész telet. Enyhébb tél alkalmával nem igen vándorolnak délebbre Magyarországnál, de egyébként megesik, hogy a Balkán-félszigetet is meglátogatják; sőt ha a hideg úzi őket, még délebbre is vonulnak. Sicilia, Sardinia képei délfelé vonulásuk határát. Nálunk nem szokott költeni, de az utóbbi időben Lausitzban és Sziléziában észleltek költő párokat.*)

Vonuláskor a felvidéki lakosok már készen várják a madarakat kellő számú huokkal, lépvezzővel s halomra fogják őket. Jó esztendő-

*) E század közepétáján kezdődött a fenyves-madár délfelé való vonulása. 1848-ban már több költő párt találtak a thüringiai erdőben, 1853-ban pedig már több fészket Zeulenroda környékén. Ezután a fenyvesmadár folyton tovább vonult Franciaország felé miközben számuk folyton gyarapodott. 1850-ben Lausitzban, 1854-ben Lengyelországban találtak költő párokat; nem sokkal utóbb Berlin táján is észlelték őket. A Kárpátok felé is terjeszkedtek délfelé, 1855-ben már az Elba mellett fekvő Kartobitz környékéig terjedtek. Ezután ismét észak felé vonultak vissza. 1871-ben már Königsgrätz képezte elterjedésük déli határát.

ben 100 ezerre tehető a hurokba került madarak száma. E körülmény is bizonyítja, hogy mily nagy számmal érkeznek hozzánk e madarak, mert bár ily sok elpusztul egy-egy vonulás alkalmával, mégis igen sok telet ki.

A tél folyamán különösen olyan helyeken szeretnek tartózkodni, ahol bővíben van a borókabogyó. A borókabogyó képezi legkedvesebb táplálékukat; ha csak lehet, mindig ezt eszik, csak szükség esetén nyúlnak más táplálékhoz. Olykor-olykor még rovarokat is esznek.

Mikor kitavasodik, márczius végén, április elején újra nagyobb csapatokba verődnek s lassankint megkezdik az északra vonulást. Észak felé sokkal lassabban vonulnak, mintegy lépéstől-lépésre mennek tovább; éjjelenként mindig megpihennek valamely kisebb erdőben vagy bokros helyen. Az északra vonuló csapatokon nem is látszik meg, hogy érkezésükkor ezret meg ezret összefogdostak belőlük. Az egyes csapatokban majd mindig találunk kisebb-nagyobb számban léprigókat és szőlőrigókat. Mint már említettük, e két rigófaj is eladásra kerül a fenyves-madárral együtt. A léprigó és szőlőrigó kerek, húsos begye vetekedik jóságban a fenyvesmadár húásával, sőt az inyesek e két faj húsát határozottan jobbnak tartják, mint a fenyvesmadarét. A fekete-rigó és éneklőrigó húsa, mely szintén piacra kerül, egy cseppet sem ízletes s a fogyasztó közönség nem igen becsüli ezek húsát.

Már a rómaiak is ismerték a rigóhús jóságát s a császárság korában a nagyszabású lakomák elmaradhatlan kelléke volt a rigópecsenye. Ezért a fekete-rigót és a fenyves-madarat mesterségesen tenyésztették, külön e célra berendezett házakban. A léprigó tenyésztésével nem foglalkoztak, csupán hurokkal és léppel fogták össze a megkívánt mennyiséget. A római nem tartott valami sokat a rigó szellemi tehetségeiről, mert rámegegy a neki felállított lépre; egy közmondás maradt fenn a császárság korából: „*Turdus sibi ipse malum cacat*“ (A rigó maga csinálja magának a bajt.) Ez a

közmondás megfelel körülbelül e közmondásunknak: „*Eresz alá száll, mikor esik az eső.*“

E közmondás főleg arra vonatkozik, hogy a léprigó a fagyöngy (*Viscum album*) bogyójával táplálkozik s e bogyókból készül a madárlép is. Érdekes megemlíteni, hogy a léprigó azáltal, hogy a fagyöngy bogyóját eszi, nem hogy korlátozná a fagyöngy elterjedését, hanem inkább előmozdítja. Ugyanis a fagyöngy hófehér bogyója belül nyúlós, ragadós anyagot tartalmaz s ebben vannak beágyazva az apró, keményhéjú magvak, melyeket a léprigó nem tud megemészteni. Mivel a léprigó főleg e bogyókat eszi, a ragadós tartalomtól ürüléke is nyúlóssá, ragadóssá lesz. Oly helyeken, ahol a léprigó nagyobb mennyiségben előfordul, gyakran látunk a fákról ökörnálhoz hasonló képleteket lecsüngeni, mely nem egyéb, mint a léprigó *excrementuma*. S minthogy a fagyöngy voltaképeni magvait nem tudja megemészteni, a magvak e ragadós anyagba ágyazva kerülnek ki emésztő csatornájából s ezért könnyen megtapadnak a fákon, ahol azután jövő tavasszal kikelnek s gyökeret vernek.

A szőlőrigó is szokott nagyobb csapatokban délre vonulni. Ilyen esetet említ *Gadamer*: „1852-ben őszkor egy erdőben töltöttem a napot, mikor egyszer csak hatalmas zúgást, zizegő mozgást hallottam a fejem felett. Először megrémültem; azt hittem ugyanis, hogy meteor hull alá a magasból s félénken egy fa alá húzódtam. A zaj azonban nem meteortól eredt, hanem szőlő-rigóktól. Ugyanis egy hatalmas csapat vágódott le a magasból rendkívüli sebességgel, úgy, hogy csak akkor láttam őket, mikor már leültek az ágakra. A csapat körülbelül 10 ezernél több darabból állhatott; oly sűrűn lepték el a fákat, hogy alig lehetett tőlük látni az ágakat.“

A fenyves-madár a magas fákból álló erdőket, mezőségtől körülvett facsoportokat kedveli, nem úgy, mint többi rokonai, az éneklő-, örvös-, fekete- és szőlő-rigó, amelyek inkább az alacsony fákat szeretik s leginkább a bokrokkal vagy fákkal sűrűn benőtt helyeken

Istenítélet.

— „A TERMÉSZET“ eredeti tárczája. —

Írta: *Bécsy Vilmos.*

A kelő nap sugaraiban égni látszanak a „Magura“ hófedte hegyormai. Csillog-villog a milliónyi hópehely a rá-özönlő sugárkévek tükrözésében. Az örökszép természet nagy álmát aluszszja a mindenséget elborító fehér lepel alatt. A tekintet végigsiklik a tájon, de mindenünnen csak a rideg tél egyhangúsága tűnik elő. Ez az enyészet, ez a halál! De nem! Ez csak az újjáébredést megelőző nyugalmas álom, amelyből oly édes lesz az ébredés a „tavasz“ bájos tündérének meleg csókjára. Ah, de addig rengeteg a kín, folytonos a szenvedés, amely átokként nehezedik az élő teremtmények millióira.

Nagy a fény, a pompa a csillogó hómezőkön. A folytonos csillogás szinte kápráztatja a szemet. De ne vágyakozz a fény, a csillogás után, mindig nagy árnyéka van annak. Nézz a napba, amely bár most is elvakít, de meleget nem ad. Tekints a sziklaóriások által képezett mély

völgyek szakadékaiba, ahol most a szenvedő vad ideig-óráig menedéket talál. Oda bújtak össze mindannyian a békésebb természetűek.

Lassan rágicsálják a hófedte galyak fagyott csúcs-hajtásait. Ez is csak csillapítja azt a rettenetes éhséget, mely köztük dúl. Idegesen forgatják fejüket jobbra-balra, hallgatóznak. Mintha mindeniket egy kérdés foglalkoztatná: „Mi lesz velünk? Mi lesz velünk?!“

Koronként fegyverdurranásszerű zaj riasztja meg a természet mostoha gyermekeit. Nagyokat pattannak a fagtól a százados fák törzsei. Közelebbről egy éhes harkály kopácsolása hallatszik, de az is félbe hagyja fárasztó munkáját, belátván azt, hogy a fagyott törzs szilánkjait gyöngerejével nem képes átfúrni. Lomha szárnycsapásokkal repül át egy másik fára és elbújik annak odvába. Minden mozdulatából kitetszik téli sanyarúsága; gyötrelmes az élete ilyenkor télen és ezer szenvedés.

Most hirtelen elborul az egész fényes tájék. A „Magura“ tetejéről végnélküli felhőtömegeket kerget széjjel a feltámadt északi szél. A köd mind sűrűbb lesz s hegyet-völgyet elborít. A dermesztő szél mindig erősebb lesz, lesepelve a galyakról a reájok rakódott hótakarót. De he-

tartózkodnak. Az éjet rendes körülmények között magas fák koronáján töltik, ahol közel egymás mellett ül az egész csapat. Csak kivételes esetekben térnek el a szokásuktól, különösen vándorlás közben, ha az éj beállta előtt nem találnak erdőre vagy nagyobb facsoportra; ilyenkor a szabad mezőségen töltik az éjet, de mindig csapatosan.

Hazájuk lomberdeiben is mindig csapatosan élnek s eltérve a többi éneklőmadaraktól, mindig csapatosan fészkelnek. A fészkek nagyon közel vannak egymáshoz, egy-egy fán olykor 3—4 fészket is találunk. A fészkek rendszeren jó magasan van, mintegy 5—6 méternyire a talaj felszínétől, bár itt-ott akadunk olyan fészkekre is, amely a fa koronájának alsó részén, csak 1½ méter magasságban van. Nagy, tálformájú fészkeknek nem igen építik rejtett helyre, rendszeren hamar meg lehet látni a lombozat között. A fészkek mohából, fűből s egypár kisebb ágból van összetákolva; e fonadékot azonfelül még agyaggal is ki szokták tapasztani, hogy erősebb legyen. Evenkint kétszer költenek, először május elején, másodszor július vége felé. A tojó rendszeren öt nagy, halvány kéesszürke vagy élénkzöld színű, vörösbarnán pontozott tojást rak a fészkekbe s átlag 15—18 napig ül rajtok. Ez idő eltelte után kibujnak a fiatalok a tojásból. Az öregek lelkiismeretesen gondjukat viselik, míg csak szárnyra nem bocsátják őket.

Sokhelyütt kalitban tartják, de bizony nem igen érdemes. Színe se valami szép, éneke pedig legkezedtelegesebb valamennyi rigóé közt. Ezenfelül mindig megretten a vadságát, nem szokja meg az ember társaságát, hanem naphosszat gubbaszt felborzolt tollakkal a kalit sarkában.

Megjelenése egyszerű, színezetében a szürke és barna a túlnyomó. Feje teteje, nyaka, hátának alsó része, a farktó és a farkfedők szürkék, olykor kékes árnyalattal, farka barnásfekete, csak a két szélső kormánytoll külső *zászlajának* széle fehéren szegett. Háta piszkos gesztenyebarna. A szárnyfedő tollak külső

zászlajának szegélye világosabb, olykor egészen szürkébe megy át. Az alsó farkfedők, valamint az alsó szárnyfedők is fehérek; nyaka sárgásfehér, amely szín kétoldalt a begy felé *intenzív* okkersárgába megy át. Begye rozsdaveres. A begyen, nyakon és oldalakon hosszúkás fekete pettyek vannak. E pettyek a nyakon vonalások, a begyen cseppalakúak, a begy alsó részén és oldalán inkább szívidomúak. Az első rendű evezők barnás feketék, külső zászlajukon világosabb szegéssel; a másodrendű evezőknek csak a külső fele rozsdabarna, belső fele megegyezik a hát színével. Csőre sárga, olykor sötétsárga, narancsszínű árnyalattal, a hegyén fekete; a hímnél a csőr tavaszkor élénk narancssárga. Lába és szeme sötétbarna. Hossza 24—26 cm., szárnyhossza 14 cm., farka 10—12 cm. hosszú. A tojó színezete mindenben megegyezik a hímével, azonban az egyes színek nem oly élénkek, inkább a szürkésbarna *tónus* az uralkodó.

Állatvédelmi szempontból a fenyves-madár tömeges összefogdosása épen nem helyesímelhető. Németországban többször mozgalmat indítottak e tárgy érdekében; különösen az ifjan elhalt *Dr. Ruzs Károly*, jeles ornithologus volt az ügy lelkes szószólója. A fenyőrigó tömeges összefogdosása határozottan kárhóztatandó; még meg lenne engedhető abban az esetben, ha csupán fenyőrigókat fognának, de a fenyőrigónak felállított hurokban temérdek apró hasznos éneklő pusztul el s elveszésüknek az ember hasznát épen nem veszi, sőt inkább a mezőgazdaság határozottan érzi hiányukat.

Beszélő madarokról.

Közli: *Baloghy Dezső*.

(Folytatása és vége.)

S immár lássuk a harmadik, t. i. a neptuni származtatást.

A vizek egyik fő-fő attributív tulajdona, hogy mozgásukat hang kíséri. A tenger morajlik, zúg, hul-

lyette milliónyi apró hópehely jó s az lassan-lassan ráfagyva a tar galyakra, még az előbbinél is vastagabb réteggel vonja be azokat. Hull a hó, mindig sűrűbben, mindig nagyobb pelyhekben, mintha az égiek ezernyi párnából szórnák a pelyheket e mulandó sártekére.

Ott lenn a völgy alján ide s tova kóborognak a kiéhezett vadak, biztosabb menedéket keresve. De az nincs sehól. A kegyetlen szél besöpri ezt a fagyott fehérséget a pagony legrejtettebb zugában is. Pedig ha valamikor, úgy most van legnagyobb szükség a biztos menhelyre, mert a „Magura“ egyik sziklás oldaláról e pillanatban rémesen hangzik fel az ordítás: „Vaú-ú-ú-ú! — Vaú-ú!“ — Rögtön felel rá egy másik csapat a legközelebbi szakadékból: „Ú-ú-ú! vaú-ú!“ Ezerszeresen kongja vissza a rettentő hangokat a „Magura“ minden egyes hegycsúcsa. Az összebújt vadak dermedten tekintenek egymásra. Borzasztó pánik támad köztök, mintha egymástól kérnének tanácsot: „Mit tegyünk? Mit tegyünk?! Egészen körül vagyunk véve!“ Izgatottan futkosnak ide-oda. A sunyi vörösfrakkos is lohol felfelé a hegynek; egész hófelhők szállanak a nyomában. Pedig már csaknem belevájta a fogát a finom nyúlpecsenyébe, de meghallván a rettenetes ordítást, minden étvágya el-

ment attól. Most bizony csakis az ő saját becses bundájának a megmentésén fáradozik. Ekközben a szél orkánná növekszik. Nem elégszik meg derékvastagságú ágak lehasításával, hanem százados törzseket döntöget rakásra.

Bömböl a vihar s szórja, kavarja a hópelyheket rendetlenül össze-vissza a légben. Lenn a völgyben a vadak még jobban összebújnak. De még egy rettenetes ordítás, amely közvetlen közelükben hangzik fel — s minden bátorságot elveszítve rohannak a világ minden tája felé; ki merre lát.

Egy — az éhségtől elesigázott — kis ózesalád is ott rohan lefelé a völgyön. Elöl a suta, utána a gidók, végül a családfő maga. Ezuttal csak erősebb, izmosabb alakjáról s nagyobb, fehérebb „tükréről“ lehet megkülönböztetni a sutától. Hiszen most meg van fosztva koronájától s félelmes fegyverétől. Útjuk számtalan szakadékon visz keresztül, de minden ily mélyedésen játszi könnyedséggel szöknek át. Némi akadályt csakis a széltől össze-vissza döntögetett törzsek képeznek. A vihar túlharsogja a farkasüvöltést. Szürke köd borít be mindent, amelyet a dermesztő szél zabolátlatlan paripái hurczolnak a hegycsúcsokról le a feneketlen szakadékokba s ismét fel a hegyormokra. A metsző

lára csobban, a folyó locsog, a patak csörög, a forrás buzog, susog stb. S arról, hogy a vizek tényleg beszédeseknek is tartattak, kellő felvilágosítást nyújt kivált a görögök mythosza.²¹⁾

De nem csupán maguk a források (sós, savanyú stb.) hanem a tenger s ennek útján az ember egyik legkezedetibb gyógyszere, a só is szerepet játszott a régiéek miszteriumaiban.²²⁾

Azt hitték, hogy a vizek kedvencz tanyái az isteneknek s hát az imák itt könnyebben jutnak el a halhatatlanok fülébe.

Igy tartá a germán mythosz a tengert Gimir lakásának, moráját pedig énekének. S ily imádó helyei ma is a Zamberi-vizesések: a „hangos vizek“ a benszülöttéknek.

S nem csak a hagyomány, az élő nyelvek, a szavak is kellőn tanúsítják a vizek beszédességét. A diák úgy felmondja a leczkét, mint a víz. De sőt a (pat, vat, vete, vecze) víz szó is magában rejti a beszélés fogalmát, amennyiben a *becze, beszél, fecseg* s kivált a *vetekszik*-beli *veszekszik* (V. ö. a szláv *voda* és *vadit*) alak félreérthetetlenül a háborgó víz zajára vo-

natkozik. Nagyban megerősíti azt a föltevést a *fecseg* szó ikertestvére, a *locsog*, mit részemről nem tudnék más, mint a víz, a hab csapása útján levezetni. A *fecseg* tehát oly szó, mely minden látszat szerint több mint valószínű, hogy a víz hangjának utánzata.

Igen, de kérdés, még pedig nagy, vajjon ez a *fecseg* is eredetileg nem-e a *csávog* meyerese: t. i. *cseveg*-nek az átvett alakja? Itt azonban egy harmadik eset is föltehető és részemről ezt tartom legvalószínűbbnek, hogy külön származott a *cseveg* és külön a (*pocsog*) *fecseg*.

A víz tehát beszélő s a *szarka*-beli *szar* tó is beszélő fogalmat bír; s tekintve ezen szó neptuniségét: midőn az egyező *sár-csér* féle nem csak lutum (Vö. „koth“ és „dreck“), hanem egyenesen vizet, nedvet, vagyis cseppfolyót jelentett,²³⁾ épen nem lenne abszurd feltevés valamelyes víz-hang utánzatát keresni benne, midőn azután a *csal-csel* s hát *szav-szál*²⁴⁾-félét is innét kísérnök levezetni, annál is inkább, mert a víz is csábitó, csaló, nem csak Scyllái s Charibdiszei, hanem sűgártörése miatt is. Jó tanu erre nézve a *csalló, sellő* szó.²⁵⁾ Igen, de vajjon micsoda víz ad ily *szar* féle hangot? Részemről legalább ilyet nem ismerek s ez oknál fogva azt vagyok bátor fölteni, hogy úgy a *szarka* belé, mint a neptuni *szar* tulajdonkép a *csóka csav* féle hangjában találja meg kiindulási pontját.

Azonban, ha csekély tudományi tárházamból nem sikerült volna is napnál világosabban igazolni ezt a dolgot, egyben kétségtelenül megállapodhatunk, abban t. i. hogy beszélő madár-triaszunk neveit nem más, mint hangutánzó, beszélő jeles tehetsége útján nyerte. S ha nem elég ennyi, van ám nekünk több madarunk is, mely a beszélő jelzőhöz jogot tart s előbbi föltevésünk mellett is tanuskodhatik. Ez a holló és a varju. Lássuk tehát ezeket is!

A *holló*, melyet tulajdonkép első hely illetett volna, etymon tekintetében legalább látszatra eltér az

hideg túsúrásokként belehatol a csontokig. Valóságos ítéletidő ez: a kis őzcsalád nem törődve a számtalan akadályljal, menekül ki a veszedelemből, amerre tágasabb a tér. Most egy százados vén bükk mellett rohan el a kis csapat. Egy roppanás — és a családfő a következő pillanatban törött hátsó lábbal vonszolja fáradt testét szerettei után. Épen abban a pillanatban rohantak el az őzek a fa alatt, amikor a vihar az elkorhadt törzset ledönté. Az első még szerencsésen elfutottak mellette, de az utolsónak — a bakóznak — az egyik hátsó lábát törte el a reá zuhanó vastag faág.

A tél kegyetlen haramiái, az üvöltő farkasok reá akadva a menekülő nyomára, üldözik azokat s csakhamar nyomára beérik az övéitől mindjobban elmaradt őzszakot. Ott vergődik az, a méteres hóban, a félelemtől s a fájdalomtól szinte könyező szemekkel. Az ordító bestiak mindig közelebb érnek az áldozathoz. Most megpillantja őket a vergődő őzszak s a rémülettől szinte megdermed. Azután egy végső erőfeszítést tesz, hogy meneküljön, de mindhiába, a hóhérok csakhamar ott teremnek és pár perc alatt szét-tépik a kis család gondozóját. Csakhamar odaér a másik csapat farkas is és összemarakodva az előbbiekkal, véres csatát rögtönöz az áldozat hulladékain.

Ezalatt az őzsuta két gidójával messze fenn jár a hegyormokon. Egy darabig hívogatta az el-elmaradozó párját, de azután a félelem mindjobban hatalmába kerítvén őt, rémülten menekül a „Magura“ legmagasabb csúcsai felé. A kis gidók magasra hányják a havat menekülésök közben s egy ilyen kis hógomolyag megindul lefelé a völgynek. Mindig nagyobbra nő az s nagyságával együtt növekszik sebessége is. Eleinte kisebb galyak tapadnak hozzá, majd cserjéket, bokrokat, később óriási fatörzseket tép ki tövestől s ragad magával. Zúgva, bömbölve, menydörgés-szerű robajjal rohan le a völgy felé. Pár perc alatt emeletes ház nagyságúvá nőtt a lavina. Most már hatalmas szikladarabokat ragad magával. Nincs a világon az az erő, amely útjában feltartóztathatná. Rohan az lefelé a völgybe, egyenesen a marakodó farkasoknak. Ezek későn vevén észre a veszedelmet, menekülésre alig van idejük. Egy pillanat — s nagyrészőket szétmorzsolta a borzasztó gomolyag, a többiek pedig vonítva menekülnek szanaszét.

S egy fél óra múlva a „Magura“ egyik égbe nyúló csúcsáról hozza a dermesztő szél kétségbeesett ordításukat: „Vaú-ú-ú!“ ...

általánostól, vagyis oly szó, mely már kinőtt a gyermekgúnyából. Mindazáltal szintúgy alkalmas rá, hogy „csókás“ teoriánk mellett, főleg analog eredete folytán, koronatanu legyen.

Mielőtt azonban maga a *holló* szót magyaroznók, lássuk, vizsgáljuk e madár indoeurópai nevezetét.

Szanszkritban a madár neve *karava*, latinul *corvus*, görögben *korone*, angolszász *hraefen*, angol *raven* stb., míg németben *raabe*.

S íme a névsorozatnak minden valószínűség szerint a *holló kru* vagy *kár-gár*-szerű károgása szolgált volt kiindulól: kiáltás, lármá, hang stb. jelentéssel. Innét a gót *hrukjan* = károgni (V. ö. *csav* és *szó*.) L. továbbá a szanszkrit *gar* = hangzani, dicsőíteni. Ebből a gyökből ered egyebek között a latin *garrulus*, német *kranich* s végül a latin *garrus*-beli *gallus* is.

Tehát ez is csupa hang, csupa beszéd!

Minket azonban itt mindebből a madár német *raabe* neve érdekel. Ez a *raabe* ugyanis teljében egyez a magyar (ős-közös) *rab* szóval, amennyiben igei fogalma, t. i. *rabolni*, talán *rabni* (V. ö. a lágyult *lopnī* alakjával) alakban is járta. Innét a magyar *rab* s német *raub*²⁰⁾ féle teljes egyezése.

A germánág e szerint ebben úgy látszik a madár ragadozó, rabló, illetve tolvaj tulajdonát rögzíté. S hogy azután a magyar *rab* mily viszonyban áll az indoeurópai *karava*, *hraefen*, *raven* félékkel, itt nincs helye bővebben firtatni. Megjegyzem mindazonáltal, mikép nagyon valószínűnek tartom, hogy a *rav*-beli *ravas* (*róka*) módjára valamely ragadozó, orvmadarunk is viselte volt ezt a *rab* nevet, sőt nincs kizárva, hogy a *holló* neve is volt. V. ö. *vogel* és *fogoly*, *pagel* és *bagoly*.

S ím ebben, t. i. a csóka tolvaj- s a *holló* rabló-természetében teljes az analogia. S ide lehetne vonható még a csóka *csal* s a varjú (*holló*) *kár* szava némi párhuzama is.

Jerünk azonban tovább! Kutassuk a *raabe* *rab* féle beszélő fogalmát. A következetesség törvénye szerint ebben is benn kell hogy lappangjon.

Mielőtt azonban hozzá látnánk, mondjunk el valamit a beszéd hányféleségéről is.

A nyelv, a beszéd tudnivalóké két fő alakban, minőségben jelentkezik: mint hang és mint írásbeli. Ide volna számítandó még az ének is.

S midőn a *rab* féle alig ad jelt a hangbeliről,²⁷⁾ ezt a hiányt bőségesen pótolja az írásbeli fogalma által.

Megleljük ugyanis a maga egész világosságában a magyar *rovás* s a germán *rune* szavakban.²⁸⁾

Egész világosan tünteti továbbá a *holló* beszélő fogalmát a szláv *havran*, mely tisztára egyez a *hovorít* (beszélni) igével s hát nyilván beszélőt jelent.

S immár itt az ideje, hogy a magyar *holló* szó etymonjával is megpróbálkozzunk!

Részemről a *holló* szóban is az ismert ős-közös *kar*, *kara* gyök származékát vélem fölismerhetni, midőn a *k*-ja, *h*, az *r*-je *l*-é lágyult.

Holló szavunk tehát, mint ilyen, már kicsiszolt s fogalmi fejlődésen átjutott szó, melyben a madár több szemebetűnő tulajdona kell hogy rejtőzzék.

Lássuk tehát ezen madár fő-fő sajátosságait! Ezek többi közt a fekete (*kara*) szín, kitűnő szagló s látó érzése, a „hulla“ ragadozóság,²⁹⁾ az éles „olló“-szerű csőr s végül az a szokása, hogy nagy magasságból, mint egy fekete ménkö veti magát alá, tehát „hulló“ is.

Igen, de hol a fő attributum: a beszéd?

A nyelvség ama furcsa törvénye, hogy egy szájból hideget és meleget tudni fűjni, vagyis, hogy egy állításnak a tagadása is azonos forrásból kerül (l. „schlicht“ és „schlecht“ stb.) látszik rejleni a *holló* szóban is. S ez a *szól* és *hall* igék polár, dualisztikus eredése: mennyiben t. i. a *holló kor*, *kol* gyökerének *kal* (V. ö. *kalabal*, *kiabál* stb.) alakja. L. görög *kaleo*, latin *calo*, szanszkrit *sal* (hívni V. ö. *csal*) s német *schall* egyezést. L. Magyar Olimpom I. 121.³⁰⁾

Lássuk továbbá a *varjú*-t!

A *varnyú*, *varjú* etymonja egész teljében analog vágó fogalma tekintetében a *holló* s illetve „rab“ félével, lévén különben is a *rap* (V. ö. német *rapp* és török *kara*) *rab*-beli *rav-ró*-val átvetések viszonyban. S a *vág* ige egyenes leszármazási sora következő: *var var-ag* (*farag*, V. ö. *far* és *valag*) összevontan *vág*.³¹⁾

De föllelhető még ezen eredetére neptuni *var* töben, bár halványan, a beszélő fogalom is: a *varsog*, *varsol* (*vox*) s még inkább a *varázs* szóban.³²⁾

S mindezt a beszélő dolgot felül lehet még igazolni a *veréb* szó etymonjával. Lássuk tehát úgy röviden ezt is. *Veréb* szlávban *vrabec*, azaz *vravec*, mi nem más, mint „beszélő“-t jelent. S ezek *varab* elődalakjának a *vereb* egyenesen megyerese. V. ö. német *wort* s latin *verbum* stb. S tekintve, hogy a házi veréb talán minden madarak között a legváltozatosabb (legműveltebb?) madár-nyelvet beszél s hogy már őszi alkonykor valóságos veréb-parlamentté, zsinattá alakul,³³⁾ már az analogia is elégséges lenne igazolni, hogy ez a madár is mint beszélő szolgált volt rá erre a nevére. Ennyi a beszélő madarokról.

S ha immár reassummáljuk a dolgot, azt hiszem aggodalom nélkül megállapítható, hogy a *csóka csav* hangjából okszerűen fejlett s rögződött a *szav*, *szó*, *szar*, *szér*,³⁴⁾ honnét majd egész természetes módon került a *csal*, *csel* s a rokonsága. Továbbá, hogy ez a *csav*, *szar*, mint szóló, beszélő fogalmas szolgált, egyrészt a *száll*, *szél*, másrészt a futva-folyván hangzó *vizek* s végül a *zajló*, *morajló* tenger (tó), ebből a só és sok-sok egyéb tárgy és dolog nevének alap-, létadó igéjeül is.

S ha ez így áll, hogy tudniillik egy együgyű madár bohó kedélyhangja alkalmas rá, hogy belőle vagy általa a nyelvség rengeteg szó-fájának egy levéldús lombja sarjadjon s növekedjék, ez a körülmény, ez a szinte véletlen kinyílt betűs-lakat, egy darab ős-ős praehistoriai képet tár szemeink elé: ama édeni jelenetet, midőn a nyelvét kezdő embernek a csóka bemutatja magát, hogy: „Nevem Csav!“

S engedtessek itt — minden szerénységem mellett — még azt is megjegyezmem, miszerint ez a dolog arra is alkalmas, hogy a primum cognitum vitas nagy kérdéséhez: „Vajjon a nyelv általános-e, vagy tulajdonnevekből, hogy és mi uton-módon fejlett?“ — egy megbízható adatul, világos példakép szolgáljon.

S hivatottnak vélem végre szerény essay-met még arra is, hogy igazoljon vajmit régi, hon- és világszeretettől buzdult, csalatlan szívből fakadt s ifjonti hévvel, szinte prófétai ihletsejtelemmel ejtett „frázisaim“ mellett is, melyek szerint: „Nyelvünk egy végtelen aranybánya, melyben az ember ős világtörténete tiszta termésaranyban rétegesen áll lerakodva.“ „Csengő múzeum, tükör, melyben az emberiség visszanézheti önmagát.“

Jegyzetek.

²¹⁾ Erős tanúság még a *csóka* szó-kacsága mellett a „*csóka-féreg*“, mely h. n. cs. egyenesen a palócz „szau (szó) bogár“, azaz szúznak felel meg, mely is mint kopogó (Todes-uhr) csakugyan szóló.

Még azután a *csók* s rokonsága, mint szájjal való hangos cselekmény is járulhat hozzá.

²²⁾ Így esett, hogy a dodymai jós forrása, — mivel temploma kirabolatván, Apollon odahagyta — kiapadt s csak az Alexandros korában forradt ki s jósolt ismét. Így történt továbbá a „beszélő“ jósforrással, melyből a jós ihletet szokott volt inni, hogy alexandriai Clemens korában egyszerre meg-némult.

²³⁾ Érdekesen tényleli a tenger, (hajdan *tav, tó, és só* fogalmak rokonságát a finn-magyar tavat jelentő *tan, tun, ti és sus* csoport. S nem érdektelen, hogy a kínaiiban a víz *su*, a szó *só* s a száj *csuj*-kép hangzik. Kérdés, a *só* és *szó* közt nincs-e vajmi névetymonos viszony is. V. ö. Attikai só stb.

²⁴⁾ Zavarólag hathatna ezen *fecseg* etymonja ügyére nézve a *freeseq, fricska*-féle, melynek *r*-je mintegy a mutató vagy a négy újjnak a hüvelyktől kibökése cselekvését látszik mintegy hangban utánozni. V. ö. *pücsök* és *prücsök*. Szóval Onomatopoea országában nem lehet elég óvatos az utazó. Mindenfelől esábitanak a nyelvészet hamis sellői.

²⁵⁾ „Sár (limus, lutum, coenum). L. Nylvt. Sztár. „Lacus qui orducara vocatur.“ „Fluvium Saar.“ stb. S érdekesen egyez ide a szanszkrit *sarít*: menő (ebből *sar* = menni,) mely szintén azt jelenti, a mi fut, megy, már a nedv kifejezésére foglaltatott le.

S meg kell, hogy említsem, mikép ezen *sár, szar*-féle beszédes fogalmához valószínűleg járult a szó obscen értelme (profluvium alvi [pedere]) is s ha lehet vajmi hangbeli hasonlatról szó, úgy ez utóbbi tarthatna hozzá jogot.

²⁶⁾ Érdekes s a *szar* beszélő fogalmára nézve igen tanúságos a *szari-csóka*, másként *szalakóta*, hol is a *szari* és *szara* határozottan szólót látszik jelenteni. Együttal bizonyítékul szolgál arra nézve is, hogy a *szól* ige *szál*-kép is ejtetett. V. ö. „Uram, Uram, szólók neked, illetve hozzád.“ Így „száll az ének szájról-szájra.“ S az „ige“ is „szál.“

²⁷⁾ Hogy a *csalló* alak élt s neptuni volt, arra bizvást enged következtetni a *Csalló-köz*.

²⁸⁾ Mint ezt a „Magyar Olympom“-ban I. 61. tárgyaltam volt: a *lop* szoros fogalmi viszonyban áll a *rop, röp* (elröpül), *löp* és *lep* alakokkal. Így szolgál alapjául a röpülés (rabulás) s illetve ellépés fogalma a *rablás*-nak is. S nagyban tanúsítja ezen *rab* madár voltát az az analogia is, hogy kalitban (börtön) szokás tartani.

²⁹⁾ Magyarban a *rebeg*, mi h. n. cs. a *rop* stb. *tő* repülő fogalma látszik lenni. V. ö. *repeg* és *rebeg*, *száll* és *szól*. S megjegyzem, hogy a szólás különben is logikai kötelemben áll a szállással s nem csak azért, mert olyik madár (pacsirta stb.) szállván szól, repesve rebeg, hanem, mert röpte által több szárnyas, jelesül a divinális galamb szárnya valóságos zengzetet hallat, sőt tapsol is hozzá.

Innét jöhetett a kínainak az a szép gondolata, hogy galambjai farkába apró szélsípocskákat alkalmaz.

³⁰⁾ Németben *rune*: titok, átvitven *runen* = sügva beszélni. Tehát tulajdonkép ez sem kizárólag az írott beszéd fogalmát bírja.

Érdekesen tanuskodik a holló beszélő s rovó tulajdona mellett a german mythosz, mely szerint Odin két hollót, Hugin és Munint (gondolaterő és emlékezőt) megtanította beszélni s ezek bejárván az országait, híreket hoztak neki. Ily módon Odin igen nagy bölcsességre tett szert s minden művészetre runók és ének útján tanította az embereket.

Meg van különben a hollónak saját hangos nyelve is. Brehm szerint ugyanis: tüzetes megfigyelés után érthető, hogy a madár-jósok oly magas mennyiségű hangot (szót) tulajdonítottak a hollónak.

³¹⁾ A holló, mint hullaevő, Apollon, mint hadi s alvilági Isten madara. Ily tulajdona is sokkal járulhatott jós-misztikus hírnevéhez; annyiival inkább, mert a régiek hiedelme szerint kitűnő szagló-érzéke útján előre megérezte, hogy hol lesz háború.

³²⁾ Így találjuk azt pl. Max Müller magyarázata szerint, midőn az árja *ru* gyökbeli szanszkrit *rud* (kiáltani)-ból, szóvégi hangok hozzájárultával *krucc* = *ujongni*, görög *krauge* (kiabálás), gót *hrukjan* (károgni)-félebből a szanszkritban *cru* s a görög *klyo*-ban ugyanaz a gyök „halaszt“-t jelent.

³³⁾ Megjegyzem, hogy eredetileg, valamint a *szabó*, úgy a *varga* szó is a szabás, tehát vágás fogalmát bírja.

³⁴⁾ *Varázs* szavunk, mely teljesen egyez a szláv *vrazsba*-val, h. n. cs. eredeti fogalmára szinte a *var* gyökszarmazéka. V. ö. *ver* és *ír*, átvetéssel *rav, ró, orv*, honnét *orvos* (*rov-ós* magus) t. i. oly, a ki *ravasol, rósol, javasol, jósol*.

A *ravás*-beli *varázs*-nak azután egyszerűen meggyerese a *verés* (pl. „szemmel verés“ stb.), mely szó úgy hiszem, egészen rátermett, hogy a mély hangzós alak magyarságát is igazolja. Különböven *ver* a *fürj* és *fülemile* is. V. ö. továbbá a *per* és *ver*-féle egyezést. L. „Magyar Olympom“ III. 38.

S megjegyzem végül, hogy arra nézve, hogy a régiek (mára is szól!) vallási stb. szertartásaik alkalmával avult vagy idegen, szóval a népnek érthetetlen, misztikus nyelvet használtak — tanúság ez a háromszéki adat: „Tél-túl, mind csak *varasoltak*“ = idegen nyelven beszéltek.

³⁵⁾ V. ö. a varjak, gólyák stb. gyűlésével. Hát még a *monstre* „madár-kongresszus“, mely a Menzale tavon évente tartatik.

³⁶⁾ A *szer*, ez a valóságos csodaszó sok egyéb fogalmak közt szinte birni látszik a *só* (gyóg- stb. *szer*), továbbá a *szó* s még az *írás, rovás* fogalmát is.

A róka fogása és vadászata.

Írta: *Lakatos Károly*.

(Folytatás.)

A vasba került róka nagyobb részt eleven marad, úgy hogy harmincz eset közül alig fordul egyszer elő, hogy a róka kimúlva találatnék. — A berlini-vas rendszeren a fejét fogja meg a rókának vagy magasan a lábszárát, a tányérvas ellenben mindig lábszárának alsó részét. — A rókára kitett vasat sohasem szabad rövidre kötni s oly vasakat kell választani, melyek nincsenek éles fogakkal ellátva s melyeken a kengyelek nem zárnak sorosan, hanem köztük körülbelül 3 mm. nyílás marad, ha becsapódtak. Mert ha a róka lábai alsó részével, vagy — ami igen gyakori — körmeivel szorul a vasba, iszonyú dühbe jön s veszett ugrásokkal menekülni iparkodik szorult helyzetéből; ha tehát a vas éles és szorosan zár s ezenkívül rövidre is van kötve, úgy nagyon lehetséges, hogy a róka lábát levágja; ellenkező esetben megnyugszik sorsában s lassan valamely földött helyre iparkodik vonulni a vassal, hol azután meghúzódik s így várja be sorsát. Ha azután másnap keresésére indnlunk, kutya segélyével könnyen fogunk reáakadni. Már voltak esetek, hogy a róka így nyolcz napig is elült a vasban, daczára annak, hogy csak egy körmével volt a vasba szorulva. Mondják, ha a vas meg van kötve, vagy ha éles fogú s a rókának nagy fájdalmakat okoz s ebből nem tud másképp szabadulni: elszántan leharapja a lábát s így menekszik el. — Bár nem akarom e tényt kétségbevonni, mégis valószínűbbnek tartom, hogy az így talált lábát nem a róka harapta le, hanem a szorosan záró és éles vas vágta el, midőn becsapódott. — A csapóvasak praktikus megválasztására nézve a következőket mondja egy tapasztalt törvető: „A csapóvasakat jól meg kell választani s óva intem vadásztársaimat, nehogy kicsi vasakat használjanak rókafogásra, mert ezek csak ritkán vagy sohasem bírják a rókát derékon fogni s akkor csak bosszuság éri az embert.“ — És ez tökélesen igaz. Nem ajánlhatni tehát eléggé a nagy vasakat, még a berlini vastórnel is nagyobbakat, ha lehet, mert az ilyenek a rókának a nyakát, vagy sok esetben a derekát fogják meg s azért, ha ilyeneket használunk, csak rókát és nem lábszárakat fogunk. — A *szagtalánító*- és *csalifalatok*at illetőleg e lapok múlt évfolyamában részben ismertettekén kívül még számtalan van, melyek összeírása egész könyvet tenne ki.

Ezek közül *Belházy Jenő* szerint*) leggyakrabban használtatnak a rókánál a következők:

a) *Mindenütt, de legalább erdőtlen szabad mezőkön sikerrel alkalmazható szagtalanító szerek*: 45 gr. friss, még ki nem olvasztott libazsír, annak hiányában pedig friss vízben kimosott sótlan zsír és 1 gr. *Foenum graecum*, 8 gr. friss zöld csucsorhéj (*Solanum Dulcamare*, Mäuseholz), melyet a felső szürke héj (*Epidermis*) eltávolítása után a csucsor nevű növényről homokkal jól lesurolt késsel levakarunk. — 1 gr. fehér hagyma, $\frac{1}{2}$ evőkanálnyi, friss lóganajból egy tiszta vászondarabon át csavart nedv, — 62 gr. zsír, mely a juhcsontok főzésénél a vízre felszáll; 8 gr. „rákvaj“, mely mindig frissen a következőképp készítendő: Két rákot jól megfőzünk egy új cserépfazékban, azután meleg vízzel kimosott mozsárban péppé törjük. E pépet tyúktojás nagyságú friss, sótlan vajjal egy új köcsögbe téve, addig sütjük szénparázs között, míg szép vörössé lesz. Végtére tiszta vászondarabon keresztül nyomjuk egy új csuproskába. — E „rákvaj“-ból 8 grammot a forró vízzel kimosott köcsögbe teszünk, hová jön egyszersmind a fent meghatározott libazsír-mennyiség is kockákba vágva és felolvasztva s az egészet 3 perczig szénparázs fölött sütjük. Vigyáznunk kell azonban arra, hogy a kenőcs oda ne égjen. Miután a forró kenőcs már kihült, tiszta vászondarabon keresztül új csuproskába szűrve, hűvös helyre teszszük, ahol egy évig is jó minőségben marad. Ezen óvszabályok a többi kenőcsök készítésénél is szem előtt tartandók.

b) *Mindenütt, de leginkább lombos erdőben és réten alkalmazható szagtalanító szer*: 250 gr. sótlan libazsír, vagy pedig sótlan friss vaj 1 kanállal. Azután elveszszük a köcsögöt a tűzről, beleteszünk ánist és kámfort s addig kavarjuk az egészet egy fácskával, míg egy kissé kihül. Ezután átszűrjük tiszta vászonrongyon egy pléhedénybe és bekötve hólyaggal, hűvös helyre teszszük.

c) *A csupán erdei és feketefenyő-erdőben használható szagtalanító szer*: 125 gr. libazsír vagy vaj, 8 gramm csucsorhéj, 4 gr. violagyökér, 1 tetőzve mért kanállal fiatal erdei- vagy jegenyefenyő-rügy. A keveréket szénparázon addig sütjük, míg barna színt nem kap, ezután a tűzről elvéve $2\frac{1}{2}$ gr. durván tört kámforral keverjük össze s úgy kezeljük, mint az előbbi kenőcsöket.

d) *Szagtalanító szerek, amelyek csak vontató falatoknál és akkor alkalmaztatnak, ha az előbbi szerek készítéséhez már nincs időnk*. Ilyenek:

a) a friss és a napon teljesen kiszáradt lóganaj, amelylyel a fogószerszámot szagtalanítjuk;

b) a megfogott rókából nyert vizelet, amelyet egy tiszta palaczkban viaszkkal elzárva tartunk. E vizelettel a fogó körüli helyet megfecskenedezve, igen jól szagtalaníthatjuk, csak hogy e vizelet csak frissen alkalmazható;

c) 62 gr. tört *myrha*, 62 gr. fehér viasz, $\frac{1}{4}$ -ed gr. tört kámfor, 45 gr. apróra vágott fehér hagyma, 45 gr. friss, sótlan vaj. Az egész keveréket, a kámfor kivételével, megfőzzük s amikor már barna színű lett, a tűztől elveszszük s a kámfort belekevervén, jól elzárva, hűvös helyre teszszük;

d) a tisztára csiszolt vasakat friss lóvizelettel is lehet szagtalanítani;

e) ép úgy szagtalaníthatók a vasak a „*János-olaj*“ és a csucsor-vízből álló keveréssel is.

f) A vasak tengerinyúganajjal is szagtalaníthatók, csak hogy akkor a tengerinyúl vontatófalatként használándó.

g) Párolt (destilált) cserebogarakat összekeverünk kevés ánizsolajjal és e kenőccsel bekenjük a fogóvasakat. — A fogóhelyek bejárásánál, valamint a vontatófalatok alkalmazásánál szükséges csizmánk talpát friss erdei- vagy jegenyefenyő-rüggyel erősen bedörzsölni, miáltal nyomunkat szagtalanítjuk. E célra előnyvel alkalmazható a heringlé is.

A mesterséges szimatokra vonatkozólag kétségtelen és én is vallom, hogy azokkal úgyszólván kivétel nélkül sikert lehet elérni. A legtöbb mesterséges szimat gyógyszer-tárakból eredő kotyvalék, mely úgy részeiben, mint a maga egészében, teljesen ismeretlen a róka előtt és vonzóerejét csupán erős szagánál fogva gyakorolja. Eleinte ennek a vonzó tulajdonságnak varázserőt tulajdonítottak, melyet nem a szimatból eredő szagoknak, hanem valami láthatatlan erőnek tartottak. Voltak egyesek, kik a szimatok vonzóerejét a róka ivarszerű kéjvágyában, mások pedig a róka éhségében vélték. Mindkét esetben számításba kellett venni a róka nagy elővigyázatát, mert volt és van eset rá, hogy még a neki máskülönben kedves, sőt csemegéül szolgáló falatot sem vette fel. Épúgy nem egyszer tapasztaltam, hogy egy, a róka váltójára helyezett húsdarab némelykor napokig ott heverhet, annélkül, hogy a róka azt felvenné, bár — mint azt a körülfekvő nyomokból nem egyszer megállapíthattam — naponta körüljárta a falatot. Ha azonban ugyanezt a falatot például egy trágyadombra dobjuk, úgy a róka leveti elővigyázatosságát és bátran fog hozzá annak elfogyasztásához. Ennek magyarázata tapasztalataim szerint az, hogy az első esetben megérzi azon az emberi kéz szagát, amit a második esetben a trágyadomb bűzössége már alaposan ellensúlyoz. Nem egyszer tapasztaltam, hogy a róka által megölt vadnak a kezeimmel vagy akár csak a csizmáimmal való érintése elég volt ahhoz, hogy zsákmányától végkép elriaszszam; de mi több, még környékét is hosszú időn át kerülte. Mindenesetre sok tapasztalat és megfigyelés kell hozzá, míg az ember kitanulja ennek a ravasz kópénak minden fortélyát, mert ki hinné, hogy vannak a rókák között még inyenczek is, melyek csak bizonyos falatokat szednek fel s épen csak a frissen legyilkolt vadat találják megfelelőnek. Egy ilyen elkényeztetett öreg urat nem lehet egykönnyen megteveszteni; ennek a számára tehát olyan falatot kell kitalálni, melyet ő ártalmatlannak ismer s melyhez ennél fogva bizalommal közeledik. Én nem tudom eléggé ajánlani vadásztársaimnak, hogy akár méreggel, akár csapóvassal kívánna a vörös-gárdának ártani, a csalfalatokat mindig ugyanazon szimattal impregnálják, mint a minőkkel a korábban időnkint elszórt falatokat készítették. Mert elriasztott rókákat abban a vadászidényben többé nem sikerül hurokra keríteni; és csupán csak egy mód van, hogy ilyen elriasztott rókának bizalmatlanságát eloszlassuk s ez egy jól megválasztott hely a csalfalatok kitevésére, melyet hosszú időn át változatlanul fentartunk s melyet mindig egy és ugyanazon szimattal látunk el. Eleinte ugyan teljesen ignorálja a róka ezt a helyet, de később mindig bizalmasabb lesz hozzá, míg végre mégis ott marad. —

*) „*Vadászati ismeretek kézikönyve*“, I. kötet, pag. 179—180.

A vadászatilag eszközözendő rókapusztításnak egyik leginkább gyakorolt neme a *tacskóval való kiugratás*. Ehhez alkalmas kutya kell, vagyis olyan eb, mely nemcsak ugatja, hanem meg is meri támadni a rókát, annélkül, hogy mindjárt megölné azt. A gyilkos természetű, túlmérgecs tacsckó tehát erre e célra nem alkalmas, épúgy a folyton helyhangokat adó, ugatásával a vadat lekötő, de azt kellőleg nem szorító tacsckó sem; az ilyen a kiásásnál tehet jó szolgálatot, de rókaugratásra nem való. Ellenben egy jó tacsckó többet ér 100 énekes tacsckónál; csak hogy igazi jó ugrató-tacsckóra igen nehéz szert tenni és nem is sok van. Ennek tulajdonítható, hogy sok vadász — a temérdek sikertelenség folytán is persze — el sem akarja hinni, hogy léteznék oly eb, mely a rókát odújából előhozni (kihajtani) képes volna, ha csak megölve nem, mint ahogy a fokszik szokták. Hanem tagadhatatlan, hogy némelyik emeletes, régi oduból a legjobb tacsckó se képes a ravaszdit lövés alá kihozni, viszont némelyik rókával épen nem bír a tacsckó, bármily bátor és kitartó támadó legyen is különben. Szóval megállapíthatjuk, hogy léteznek oly rókák, melyeket kihajtani nem lehet és pedig vagy a terepviszonyok vagy egyéb körülményeknél fogva, melyek a földalatti aziliummal állnak szoros összefüggésben, vagy pedig mert a róka biztos mentsvárát elhagyni egyáltalában nem akarja, akármilyen nyugtalanító hajszában részesül is. Azonban a vadász ügyessége sokszor eredményes befolyással lehet a hajszára, ha t. i. ért az ebek dirigálásához, ami különben nagyon egyszerű. Ha ugyanis a koma hosszabb zaklatás után se ugranék ki s az eb mindig ugyanazon helyen ugatja, akkor czélszerű az előjövő ebet mindig más rókafolyosón át bocsájtani a mentsvár sánczai közé, mert azáltal, hogy az eb mindig más oldalról támad, sokkal könnyebben kényszerítheti a makacs vadat odvának elhagyására. Néha azzal is sikerült a rókát helyéből kimozdítani, ha azon hely fölött, hol a róka az eb tartós helybenugatásából következően megfeküdt: erős dobogást viszünk véghez, mely úgy történik, hogy csákánynyal, ásóval tartósan ütögetjük a talajt. Ha ez sem használ, akkor az utolsó fortélyhoz kell folyamodnunk, amely ugyan elég unalmas, de sokszor beválik. Az ebet ugyanis porázra fűzzük, azután pedig teljes csendben jó $\frac{3}{4}$ -ed óráig őrt állunk a rókavárnál. A róka távozást sejtve, másrészt pedig félvén egy újabb támadás eshetőségétől, a csendet felhasználva, előbújik (ha előbújik!). — Ha ez a fortély se vezetne sikerre, akkor csakugyan nincs más hátra, mint a rókát vagy kiásni, vagy pedig *durrantóval* kergetni ki odújából. Ez a módszer különben csalhatatlan; száz eset közül 99-szer *biztos* sikert

érhetni el vele. Miért is, akinek nincs érzéke a tacsckózáshoz, vagy nincs jó ugrató kutyája, avagy végre, mert a kiásásban sem leli örömét és mégis biztos eredményt akar elérni, annak bátran ajánlhatom ezt az általam sokszorosan kipróbált, csalhatatlan módszert, amely különben amily sikeres, ép oly egyszerű is a maga nemében. A *durrantó* nem áll másból, mint egy puskaporral megtöltött, jól eldugaszolt s a gyújtólyukon át felkanóczozott 16-os patronból. Ezt a következőkép készítjük el a használatra: Mindenek előtte (már használt patron véve) a gyutacsot távolítjuk el belőle, azután a gyújtólyukon át a kanóczot bevezetve, a patronon áthúzzuk s a patron bedugására szolgáló parafadugaszon is átvezetve, egy kis keresztbekötött fáska segélyével abban megerősítjük. Ezután megtöltjük a patronot komisz lóporral (legalább is 10 gramm legyen benne), úgy, hogy a kanócz függőlegesen a lóporoszlop közepén álljon; majd a kanóczot meghúzza, a felszerelt patron szorosan bedugaszoljuk és ezzel kész a „*durrantó*“. — Csak arra kell ügyelni, hogy a dugasz a lóporoszlopot érje és szorosan tartsa; ellenesetben a gyújtólyukon át sok lópor kihullanék. Ha már most használni akarjuk a *durrantó*t, ez úgy történik, hogy egy lehető hosszú és hajlékony *villás* ág segélyével betoljuk azt a rókalyukba oly mélyen, amilyen mélyen csak lehet (miközben a kanóczot valamely segédkező egyén feszesen tartja), azután pedig a puskásokat figyelemre intve, a kanóczot meggyújtjuk s abban a pillanatban el is ugrunk az odutól. A másik perczen egy tompa dördülés fog hallatszani s majdnem ugyanabban a pillanatban a róka ész nélkül rohan elő. Ha netalán valami ósrégi emeletes rókavárral lenne dolgunk, akkor *czélszerű egyszerre két*, sőt ha sok a bejárás, három *durrantó*t *vezényszóra* felrobbantani (a kanóczot meggyújtani), természetesen mindenik patronot más lyukba elhelyezve, miért is annyi felszerelt patronot viszünk magunkkal, amennyi bőven elég a tervbe vett rókalyukakhoz. Itt figyelmeztetek arra, hogy néha sok baj van a kanócz impregnálásával a biztos sülés rovására, azért használat előtt ajánlatos azt kipróbálni s biztos, villámszerű égéséről meggyőződni, nehogy kint a tethelyen kudarcot valljunk vele. Én mindig vastag spárgát használok e célra, de mindamellett olyant, mely a patron gyújtólyukában könnyen mozog, nem szorul és petroleummal s kátránynyal itatom be egész végében. Egyébiránt, akinek van valami gyógyszerész ismerőse, kérjen attól tanácsot a helyes impregnálásra vonatkozólag, mely esetben sok bosszuságtól mentheti meg magát. És itt még megjegyzem, hogy a kanócznak legalább is *két méter* hosszúnak kell lenni. — Leg-

alkalmasabb idő a róka kiugratására (akár taesköval, akár durrantóval akarjuk azt véghezvinni) a február hónap, amikor a rókák háztüznézőbe járnak. Tartós tél után egész márczius hó folyamán jól ugrik a róka, sőt kivételesen április hó eleje is alkalmas az ugratásra. A bagzási idő alatt a rókák közt igen élénk mozgalom fejlődik ki. A szukák gyakran több kan által kísérve, oduba vonulnak, a fölös-kanok pedig pár után kószálva, nagy mozgékonytágot fejtenek ki és messzire elkalandoznak eredeti tartózkodási helyüktől, minek következtében sok elhagyott rókavár egyszerre csak vendéget kap, miért is a koslatás idejében az ismert rókalyukakat rövid időnként vizsgálat alá kell venni. A lakottakat azután a délelőtti órákban látogatjuk meg taesközés vagy durrantóval való rókaugratás végett; csak megelőzőleg, ha lehet, a rókalyukak környékét hajtassuk meg, hogy az esetleg kint levő ravaszdiak sánczai közé meneküljenek, honnan a messziről jött vendégeket a koslatási idő elején igen könnyen kaphatjuk ki, mert az épen elfoglalt, tán eddig nem is ismert idegen lakásban, a kellő tájékozottság hiányában is egyszerűt, nem érezvén magukat kellő biztonságban a kósza jövevények, támadáskor már azon melegében iparkodnak a gyanus szállást elhagyni. Többnyire így történik ez akkor is, ha valamely oduban meghúzódott rókaszukával több kant találunk együtt, ami nagy róka-állomány mellett gyakran megesik. Később, ha az anyaróka már megkölykezett, a kiugratás nem igen sikerül, mert a rókamama inkább kész élet-halálharcot vívni féltett kölykei védelmében, semhogy a menekülést választaná, sőt nem ritkán a durrantóval sem mozdítható ki helyéből és ily esetben csak kiásás által lehet hozzá s kölykeihez férközni. — Gyakran előfordul, hogy a nagyon megháborgatott, de ki nem ásott róka kölykeit a szántóföldek közt kotort ideiglenes oduba czipeli; azért ha valamely előbb lakott odu hirtelen kiürülését tapasztaljuk, a környéket tüzetes vizsgálat alá kell venni a hevenyszett rókatanya fölfedezése céljából, melyből azután a beste familiát könnyű szerrel kikaphatjuk. Csak ügyelni kell arra, hogy olyankor támadjuk meg a rókavárat, amidőn az anyaróka is bent tartózkodik, ellenesetben békén kell hagyni a kis bestiákat; azonban az anyaróka megkerítése céljából csapóvasat állítunk az oduba s annak bejárata elé. Ha azután az öreg szuka áldozatul esett — többnyire már az első éjszakán — a fiatalokat kiáshatjuk, vagy pedig fogas taeskökat eresztünk rájuk.*)

(Folyt. köv.)

*) A fias róka rendszeren többé-kevésbbé összemarja a taeskököt, miért is a sebek kimosásához (és itatáshoz) friss víz (és kötszerek) nélkül sohasem szabad taesközésre indulni.

Sárhalak.

Irta: *Vutskits György* dr.

E néven azokat a halakat foglalom össze, melyek iszapos, mocsaras, a halak életére teljesen alkalmatlannak látszó vizekben élnek.

Mocsárlakók a réti csík, a lápi pócz, a széles kárász, a kurta baing, a nyálkás czompó, a pirosszemű kele, a sziványos ökle, a menyhal, a köz-csuka és a leső harsa.

Közülök egyesek — melyekről szólani akarok — földalatti lakóknak is nevezhetők, mert kiszáradt mocsarak iszapjában és turfás vidékek vizenyős helyein, így hát a föld alatt is sokáig megélnek.

A szokatlan közeg, a különös életmód, melyet e földalatti halak folytatnak, annyival inkább megérdemlik, hogy róluk néhány szóval megemlékezzünk, mert mindannyian szívós életük miatt, mint akváriumi halak, kevés fáradság mellett sok örömet okoznak gondozójuknak.

Kezdem a sárhalak legismertebbén, a réti csíkon (*Cobitis fossilis*), melynek otthona, tápláléka, bölcsője, koporsója, szóval mindene a sár, az iszap, a mocsár.

A réti csík lapályos vidékek iszapos patakjaiban, mocsaraiban és árkaiban szeret tanyázni. Hideg időben beleássa magát az iszapba, de ugyanezt teszi akkor is, ha a nap heve e sekély vizet, melyben tartózkodik, elpárologtatja. A föld alá bújt kígyószerű halakat ásóval-kapával rejtkehelyükről csakugyan ki lehet ásni, sőt néha legelésző disznók is turkálás közben ilyformán legnagyobb örömeikre jó porció

halászléhez jutnak. A nedves iszapban korántsem dermednek meg, sem nem alusznak, hanem hónapokon át ép oly elevenek és virgonczok, mintha vízben volnának.

Hogy a réti csíkok oly soká életben maradnak a nedves föld alatt, annak egyszerű magyarázata abban rejlik, hogy ilyenkor főleg a földalatti levegőnek oxigéniumát használják fel és bélükön át lélegzenek.

A bélükön való lélegzést akváriumban kellő mennyiségű és minőségű vízben is néha folytatják. Az edény fenekéről ugyanis kígyószerű gyors mozgással a víz felszínéig emelkednek, levegőt nyelnek el és szénssavval terheltten, bizonyos hang kíséretében hügygyójukon ismét kibocsátják.

A régiek ezen ásott halmak jóstehetségében szentül hittek és azt tartották felőle, hogy a zivatáros időt 24 órával előbb megjövendöli. Kivételesen az iszapból a víz felszínére emelkedik és élénk mozdulataival a vizet megszavarja.

Ingó-lapos mocsarakban a réti csík társaságában él a halak úszó- és tornamestere, a lápi-pócz (*Umbra Kramerii*).

Hogy e csukaformájú és természetű, 10 centiméter hosszúságú ragadozó halacska nem bitorolja jogtalanul e címeket, arról bárki is meggyőződhetik, aki akváriumban tartja és megfigyeli.

Egyetlen a halak között, mely bámulatos szerkezetű úszószárnyaival a vízben fejfelé egész muzdulatlanul megáll, mint akár a vigyázz szóra neki merevedő baka, de fejfelé — azaz tótágast — is ép oly merőlegesen és sokáig lebegve marad, mint akár a legkitűnőbb bukfenchányó; legfeljebb hátsörényének utolsó 3—4 sugara mozog kissé csavarszerűen.

De könnyű a mestersége a „Habacht“-ban álló bakának és a tótágast álló komédiásnak, mert támasztójuk a szilárd föld, míg a lápi-pócz e mutatványokat a kisebb közegellenállású vízben teszi meg.

Ha a víztartó edény fenekén megpihen, páros úszószárnyaira akként támaszkodik, mintha lábai volnának, úzás közben pedig hónalj- és hasúszószárnyait felváltva akként változtatja, mint egy futó kutya, miközben hátsörény-úszójának minden sugara csavarszerű mozgásba jön és innen ered a német „Hundsfisch“ neve. Vízszintes helyzetben, közel a víz felszínéhez is hosszasan megmarad és ilyenkor néha úszószárnyainak egyetlen úszósugarát sem mozdítja meg.

Úszóversenyeit a turfás lápok tisztább helyein rendezi. Magam nem foglalkozom bővebben ezen úszóversenyek leírásával, de aki színes, eleven és ékes magyarsággal megrajzolt festői képük iránt érdeklődik, azt jó lélekkel utasítom Herman Ottó kitűnő könyvéhez, melynél szebben és igazabban — véleményem szerint — alig lehet már írni a halak ezen *derbyjéről*.

Ha az akváriumban tartott lápi póczot megfigyeljük, azt látjuk, hogy farkának gyors legyintéseivel a víz felszínére emelkedik, levegőt kap be és alámerülés közben nagy buborékokban szűk szilványrésein kibocsátja és sok ideig a vízben nem lélegzik.

Azt hiszem, e lélegzési mód magyarázata annak, hogy a nedves földben is megél hosszú időn át. Itt u. i. szilványrojtjai nem száradnak ki, levegőre pedig a föld alatt is tehet szert és így segít magán szorultság esetén.

Fogságban apróra vágott hússal sokáig eltarthatjuk, de etetés után friss vizet kell okvetlenül az edénybe töltenünk. Nyáron hetenkint egyszer etetjük, friss vizet azonban legalább kétszer adjunk neki. Télen annyira megcsappan étvágya, — saját tapasztalataim alapján mondhatom — hogy egész hónapra át sem vizét nem változtattam, sem ételt nem kapott s mégis sem színén, sem élénkségén nem vettem észre, hogy a hosszú bőjtöt megsínylette volna.

Heckel szerint, ha a fogságban tartott lápi póczok közül egyik elpusztul, követi nemsokára a többi.

Én ezt nem tapasztaltam, mert egy tágabb edényben két halacska tartottam, melyek közül az egyik a meglehetősen tele töltött víztartóból kiugrott és elpusztult, de társa hónapok óta még

mindig életben van és jól érzi magát. A harmadik sárhal, mely még a legkisebb tócsában is megtalálja élete feltételeit, sőt ha az ki is szárad, a nedves iszapban sem pusztul el, hanem türelmesen bevárja, míg egy jótékony eső ismét életre nem ébreszti: az annyira dődelgetett khinai eredetű aranyhalnak legközelebbi rokona, a korong-alakú széles kárász (*Carassius vulgaris*).

Élete szívósságát annak köszöni, hogy szilványfedő készüléke szorosán elzárja rojtos kopolytűit és hogy szintén a *pipáló* halak közé tartozik, melyek nemcsak a vízben elnyelt levegőt tudják lélegzési czélokra felhasználni, hanem a nedves iszap levegőjét is valószínűleg értékesíteni tudják.

Nem kell azonban hinnünk, hogy az ily kis tócsába szorult kárász-ivadék meg nem sínyli e természetes fogságot. Különösen, ha oly tócsában kell sok kárásznak megélni, hol kellő mennyiségű táplálékra nem tehetnek szert, mindannyia „*Hüvelyk Matyi*“ nagyságnak maradnak, míg kellő mennyiségű táplálék és elegendő terjedelmű vízben tekintélyes nagyságot értek volna el.

De nemcsak nagyságbani eltérést lehet ezeken a kis helyeken megvénült kárászkokon látni, hanem bizonyos alaktani eltérések is mutatkoznak rajtuk. Fejük aránytalanul megnő, szemek nagyok és düledézők, oldalvonaluk többé-kevésbé megszakad vagy eltűnik, törzsük és farkuk hosszúra megnyúlik, szóval lesóványodnak, izmaik rovására csontjaik fejlődnek ki olyannyira, hogy valóságos torzoknak látszanak.

A tudomány ezeket a nagyfejű, vézna testű „*Sanyaró Vendeleket*“ németül „*Kümmerer*“-nek nevezi.

Nem tudok most már igazán eligazodni, hogy vajjon a bűtől-bánattól nőtt-e meg annyira a fejük, mert ha ez tényleg így volna, — a „*Bűsuljon a ló, elég nagy a feje*“ közmondás nem volna találó, mert bánattól nőne meg eszerint az állat feje, nem pedig a nagy fejtől eredne a bánat.

Ezek a nem hivatásos koplalók sok bajt okoztak a régi ichthyologusoknak is, mert egyes lesóványodott alakokat külön fajoknak írtak le. Megjegyzem ugyanis, hogy nemcsak a kárászkoknál, hanem más halfajoknál is észlelhető e jelenség.

Most azonban már a köznép is ismeri a halak ezen éhenkórászait és különös gúnynévvel illeti őket.

Felső-Ausztriában az ilyen fejlődésükben elmaradt pisztrángokat „*Abendtänzer*“-nek, azaz kalandoroknak, Salzburgban a fejes domolykónak ily természetű torzalakjait — valószínűleg politikai okokból — „*szerbek*“-nek hívják.

Végre még a „*kurta baing*“-ról (*Leucaspis delineatus*) akarok futólag megemlékezni.

Arról a kis ezüsfényű, küszszerű iszaplakóról, mely még a marhatató tócsában is jól érzi magát és mely anyátlan halról a nép hite még most is néhol azt tartja, hogy iszapból keletkezett.

Német nevei: „*Moderlischen*“, „*Moderraphen*“ és „*Mutterlosecken*“ eléggé tanúsítják, hogy a

népdal szavait: „Nem anyától lettél, rózsafán termettél“ e halra vonatkoztatva akként kell módosítani: „Nem anyától lettél, iszaphól termettél“; no de erről, meg a többi sárhálról majd nemsokára bővebben.

Téli madarászok.

Ha végig olvassuk a Magyar Ornithologiai Központ lapját, az Aquilát, mindenütt általános panaszról veszünk tudomást affelelt, hogy a madarak száma folyton apad, hogy tavaszkor megdöbbenően kevesebb számban érkeznek vissza, mint eltávoztak.

Rég figyelem már Székesfejérvár madár-faunáját, de néhány fajt kivéve, nagyobb fogyatkozást az egyes fajokban mostanság nem tapasztaltam, sőt inkább békés szaporodásukat.

Ennek okát főképp abban keresem, hogy az évekkel ezelőtti tanuló fiúk, kik abban az időben elharapódzott madárlövés (gummipuska, flaubert), tojássszedés által kipótolhatlan károkat okoztak, immár érett ifjakká lettek, az új nemzedék pedig, tanítóik és előljáróik oktatása, rábeszélése avagy büntetése által, a madarak barátjává, védőjévé, nem pedig oktalan pusztítójává növekedik.

Azonban a máig is működő és egyhamar meg nem szüntethető madárpusztítók: a téli madarászok. Ezek pedig az enyvesveszővel működők, az úgynevezett „lejpányosok“ (a német Leimbaum-ból) és csapdákkal működők.

Hogy ezek máig is vannak és ezután is lesznek, annak is megalálhatjuk az okát.

Nézzük csak meg közelebről az elsőket, a „lejpányosokat.“ Csaknem kivétel nélkül mind fiatalabb vagy öregebb kőművesek, ácsok azok stb. S ezt tudunk nem lényegtelen. Ugyanis az ő munkájuk télen, a nagy hidegek és havazás idején szünetel. Tehát vagy saját házuk körül keresnek munkát, vagy hogy unalmukat elűzzék, veszik a kalitkába zárt „hívó“-t s keresnek a réten oly helyet, hol sok a bogáncskóró, tehát amely helyet sok tengelicze, csicsörke, csiz*) stb. látogatja. Itt felütik sátorfájukat, letűzik egy alkalmas helyre az enyvesveszőkkel teli tűzdelt bokros fűzágat (tehát az élő fát is nyomorítják), aláhelyezik a kalitkába zárt „hívó“-t, ők odébb állnak s messziről kísérik figyelemmel a kis madarat, mely csakhamar megjelenik a „hívó“ dalára s rászáll a hamis fára, melynek vesszei békői lesznek szabadságának. — Szegény kis állat ott vergődik, mind jobban és jobban kuszálva bele tollait a vessző enyvébe, kinlódva jajgat szabadságáért, míg végre a kegyetlen ember ott terem, megszabadítja kellemetlen helyzetéből, de csak azért, hogy egy kendővel beburkolt kalitba, börtönébe csukja.

Igy megy ez tovább. Egy ily madarászt láttam, ki alkalmas helyen működő, 15—20 darab tengeliczét fogott össze. De azután ezen pusztítás hatásáról is alkalmam volt a rákövetkező tavasszal meggyőződni. Ugyanis, míg a tengeliczék az azelőtti és régebbi időben seregesen fészkeltek a város belsején áthúzódó csatorna partján levő akáczfákon, ma csak elvétve kerül oda egypár is. A külső-palotai úton levő akáczsornak csaknem minden fáját felhasználták fészekfának e kis madarak; ma innen is eltávoztak. Bizony könnyen megolvashatjuk most télen azt a néhány fészket, melyet a múlt évben itt költő tengeliczék hagytak hátra.

De nézzük a csapdákkal működőket. No ezek az emberek önzésből eredő kegyetlenkedésének legkirívóbb példáját mutatják. Nem gondolnak ők azzal, hogy a természet által uralmuk alá helyezett állatok szintén érző lények. Szemük előtt önérdekük lebegve, nem átalják a

természet legszebb alkotásait, a madarakat, a legbarbárrabb módon pusztítani.

Ezek ugyanis nagy patkányfogó csapdákkal fölfegyverkezve mennek ki a mezőre, oda, ahol a vetési varju ép ilyenkor a földből a pondrókat legszorgalmasabban irtja, leteszik hóval körültakarva és peczkére csalétket téve gyilkos szerszámukat, messze elhúzódnak, nem egyszer el is távoznak s csak később vagy másnap tekintik meg csapdájukat, melyben talán addig a szegény varju a legnagyobb kínok között szenved vagy kiszenvedett.

Vagy ami még gyorsabb és szívtelenebb, kisebb fajta vascapdákat szereznek, ezeket az utcán, udvarba s máshová, hol a tél legkedvesebb, szeretetreméltóbb, vidámabb, legnagyobb hidegben, hóban is élénken röpködő madara, a kis búbos pacsirta leggyakrabban tartózkodik, elhelyezik, körülveszik, elrejtik friss lótrágyával, a közepébe búzaszemeket szórnak és lesik a kedves madárkát, mely hamar is ott terem és szörnyen meglakol bizalmaságáért.

Én láttam egy ilyen kis madárkát, féllábát leszakasztotta a csapda foga, életét megmentendő tovább szállt, de nem birt messzire, mert odébb vérvesztve, fájdalmasan kiszenvedett. Vérem föllázadt láttára s a gondolatra, hogy vannak ily durva lelkű emberek, kikben él az ösztön kegyetlenebbnél kegyetlenebb tett elkövetésére. Azok, kik a szegény kis pipiskét nemcsak szabadságától fosztják meg, de ily hajmeresztő kegyetlenséggel bánnak el vele, valóban képesek a legnagyobb gonosztettek elkövetésére is.

Ha most azon gondolkodunk, hogyan kellene útját szegni e kegyetlenkedéseknek, szcrény magam arra a meggyőződésre jutottam, hogy itt csak szép szó, rábeszélés segít.

A „lejpányozók“ értelmes, okos emberek, kik meghallgatják az ember szavat, érvelését a madarak ügyében. Míg fenyegetéssel vajmi keveset, haragot nyerünk, addig a szép szó mindig meghozza gyümölcsét. Így nem egy köztilök rábeszélésem után fogta czók-mókját és lemondott a „lejpányozás“ örömeiről.

Fábián Gáspár.

Apró közlemények.

— Megfigyelések. —

Vadmacska a városban. Flóberttel lőtt vadmacskát Békés-Csabán a városi kertész. Az eset annál különösebb, mert a vadmacska tudvalevőleg előszeretettel a nagyobb kiterjedésű erdőket lakja, Csaba határában pedig egyáltalán nincs erdő. Néha ugyan, mint ez az eset is bizonyítja, ki-kirándul az erdőségekkel szomszédos szántóföldekre élelemkeresés végett s ilyenkor messze elbarangol s olyan helyekre is eljut, a hol senki sem gondolná. Így történhetett, hogy a szóban levő vadmacska, talán a hirtelen hidedre változott időjárás következtében beállott táplálékhiány miatt, megfeledkezve ismeretes óvatosságáról, a város közvetlen közelében fekvő, u. n. Széchényi-ligetbe látogatott, ahol azonban a kertész észrevette és egy 9^m/_m-es flóbert-fegyverrel szerencsésen leterítette. Valószínű, hogy ez a vadmacska azonos azzal, amelyet hetekkel ezelőtt látott a mezőn egerészni egy uradalmi tiszt, a Csaba határában fekvő gerlai erdő közelében. Megjegyzendő, hogy a nevezett gerlai erdő, mint a Csabához legközelebb fekvő, körülbelül 10 kilométernyire van a várostól. Az elejtett vad a békéscsabai főgymnasium természetrajzi szertárába került.

I. I.

A halak látásáról. Az ember s vele együtt az összes állatok szeme nyugvó helyzetben a távolba néz, ugyanis a szemlencse ellapul s csupán a távol fekvő tárgyakról ad tiszta képet. Tehát a szem akkor végez munkát, mikor közel fekvő tárgyakat nézünk. Mindenki tudja, hogy hosz-

*) Nem tudom biztosan, de azt hiszem, hogy az itteni nép a csicsörkét (Lerinus erinust) téveszti össze a csizzel és hívja annak nevével, mikor azt mondja: „Ceizli“ (német „Zeizig“-ből).

szasabban tartó írás, olvasás után szemünk elfárad s csupán egy idei távolba nézés, azaz pihenés után nyeri vissza ismét előbbi, munkára képes állapotát. Így van ez a madaraknál is. A pihenő szem a távolban levő dolgokat látja s bár pihen, mégis látja, ami a távolban történik. Ilyenformán az állatnak szeme pihenés közben is hasznos munkát végez s nem egy veszedelemtől menti meg az állatot. Másképen van ez a halaknál. A hal nyugvó szemében a lencse, ahelyett, hogy ellapulna, összehúzódik, kidomborodik, úgy, hogy a hal szeme pihenés közben a közvetlen közelben levő dolgokat látja meg. A hal szemében a lencse sokkal domborúbb, majdnem gömbalakú, míg a szárazföldön élő állatok szemlencséje inkább lapos. Összefüggésben van ez a szárazföldi és vízi élet közötti különbségekkel. A vízben a látás határa igen csekély, a látástér átmérője legfeljebb néhány méter, míg a levegőben határos a végtelennel. Hiába láthatna a hal kilométernyi távolságba, a víz átlátszatlansága megakadályozza látását. Sokkal több haszna van a halnak abból, hogy pihenés közben is a közvetlen környezetét veheti szemügyre s így más halak támadásától még idejekorán elmenekülhet. A vízi élethez alkalmazkodott többi gerinces szeme is többé kevésbé eszerint az elv szerint változott meg. A csontos halaknak általában véve elég jó szemük van, míg az ősbibb porcos halak alig látnak valamit s jórésztük majdnem teljesen vaknak tekintethető.

T. F.

MAGYAR TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

FELDMANN GYULA

BUDAPEST, VI., FELSŐ-ERDŐSOR 5.

(TELEFON 17—23.)

Minden irányú iskola t. vezetőinek, tanárainak és tanítóinak szives figyelmébe ajánlja

hazai saját gyártású

fizikai, kémiai, természetrajzi és geometriai tanszereit.

Üvegtechnikai intézet.

Szakszerű tanácsal és tájékoztató költségvetéssel szívesen szolgálunk iskolák felszerelése alkalmával. — Újabb szerkezetű tanszerek elkészítését és tanszerek javítását elvállaljuk; mechanikai és üvegtechnikai precíziós munkákat elfogadunk.

Árjegyzékek ingyen és bérmentve.

„A m. kir. Vallás és Közoktatási Minister a Feldmann Gyula-féle physikai és kémiai tanszergyárat és üvegtechnikai intézetet az enemű beszerzési forrásokul ajánlott hazai czégek közé utólagosan felvette.“ (Hivatalos Közlöny X. II. 229.)

„A m. k. Vallás és Közoktatási Minister Feldmann Gyula budapesti tanszergyáros által készített természettani eszközökből a részletes jegyzékben felsorolt physikai alap- és kibővített felszerelési jegyzéket a népiskolák számára tanszerül engedélyezte és az engedélyezett tanszerek jegyzékébe felvette.“ (Hivatalos Közlöny. X. 17. 360.) (40782—1902.)

Mint szőlőnagybirtokosok

ajánljuk kiváló minőségű hordó- és palackborainkat, melyek mint a ménes-magyarádi borvidék **gyoroki**, valamint a család **vadkerti és vámospércsi** nagy kiterjedésű szőlőbirtokainak kifogástalanul tisztán kezelt saját termése kerülnek forgalomba.

Ezen borok kitünő voltáról számos elismerő levél tesz tanuságot, egyebek között a következő: „A nekem küldött jó borokkal minden tekintetben igen meg vagyok elégedve s így azokat minden vadászembernek szívesen ajánlom“. Novotny J., es. és kir. szab. fegyvergyár, Prága.

Kívánatra borminták küldetnek. Árjegyzékek ingyen és bérmentve állnak rendelkezésre.

Andrényi Kálmán utódai

Aradon.

Eleven nyulakat

kíván venni egy északmagyarországi vadásztársulat, hogy állományát nagyban szaporíthassa. — Ajánlatot kérünk a kiadóhivatalunkhoz.

Fattinger

húsrostos

kutyalepénye

az egyedüli tápszer, mely a kutyákat egészségben, erőben és szép külsőben tartja.

Valamennyi tenyésztő használja. 120 első díjjal kitüntetve.

Tájékoztató irat ingyen.

50 kg. ára 22 korona, 5 kg. postacsomag bérmentve 3 korona.

Raktár Budapesten Zubek Bertalan és Társánál

IV., Muzeum-körut 29. sz.

WITTZ MANFRÉD

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára, kitünő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

Czím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

Jutányos árak.

TELEFON: 18—99.

Jutányos árak.

„A TERMÉSZET“ szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

Nyomatott Wesselényi Géza könyvnyomdájában Hódmező-Vásárhely, Andrassy-u. 22.